

Liliana BOTNARI
Universitatea de Stat
„Dimitrie Cantemir”
(Chișinău)

„LIMBA MOLDOVENEASCĂ”
PRIN PRISMA GRAMATICILOR
LUI LEONID MADAN

„Moldavian language” in the grammars of Leonid Madan

Abstract: Leonid A. Madan is the author of two absolutely different grammars of the „Moldavian language”: „Gramatica limbii moldovenești, scrisă cu alfabet chirilic” (1929) and „Gramatica limbii moldovenești. Fonetica, morfologia și sintaxa” (1932). In this article, we investigated the above mentioned grammars and we mainly insisted on the differences between them, in order to prove the falsity and the nonsense of the first one, as the awareness by the author of the real grammar of the so-called „Moldavian language”, identical with the Romanian, which demonstrates that the grammar of 1929 was elaborated under the influence of politics of that period.

Keywords: grammar, „Moldavian language”, metalanguage, moldovanization.

Rezumat: Leonid A. Madan este autorul a două gramatici: „Gramatica limbii moldovenești, scrisă cu alfabet chirilic” (1929) și „Gramatica limbii moldovenești. Fonetica, morfologia și sintaxa” (1932) care sunt absolut diferite. În articolul de față am cercetat gramaticile sus-menționate, reperând, mai ales, diferențele dintre acestea pentru a demonstra falsitatea și ineptia primei, precum și buna cunoaștere de către autor a adevăratei gramatici a așa-zisei „limbi moldovenești”, identică cu cea a limbii române, fapt ce demonstrează că gramatica din 1929 a fost elaborată sub influența glotopoliticii din acea perioadă.

Cuvinte-cheie: gramatică, „limbă moldovenească”, metalimbaj, glotopolitică, moldovenizare.

L.A. Madan era un promotor înflăcărat al „limbii moldovenești”, care, în 1928, decide să cuprindă „noile norme ale limbii” într-o gramatică a limbii poporului, dânsul cercetând în special limba vorbită de către moldovenii transnistreni – un grai popular și „nevertebrat”, lipsit de fond și neevoluat, ridicându-l la rang de limbă literară. Lexicul acestui grai alcătuiește în 1930, „Cuvântelnicul academicesc al limbii moldovenești”, care urmărirea să „înlesnească înțelegerea limbii moldovenești” de către „masili largi”. Astfel, „limba moldovenească”, drept limbă diferită de cea română, independentă, a fost concepută și elaborată anume în stânga Nistrului, în regiunea transnistreană, de un grup de ideologi sovietici, în frunte cu sus-numitul L.A. Madan.

În acest context al dezvoltării așa-zisei „limbi moldovenești”, constatăm existența a câteva etape distincte:

1. 1924 – 1928, perioadă în care încă se mai admitea limba română literară, scrisă cu alfabet latin, inclusiv denumirea ei – limbă română;

2. 1928 – 1932, perioadă în care se atestă intensificarea activității „curentului românofob”, urmărindu-se deznaționalizarea moldovenilor transnistreni, prin crearea unei limbi artificiale, „diosăghitî di limba românească”;

3. 1932 – 1938, perioadă marcată de hotărârea din 2 februarie 1932, de trecere la alfabetul latin, hotărâre a conducerii Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești (Transnistria), aflată în componența Ucrainei sovietice. Astfel, trecerea la grafia latină în RASSM era o acțiune politică planificată, care urmărea expansiunea sovietică, crearea condițiilor necesare pentru „pătrunderea” în Basarabia și, eventual, România și transformarea acestora în state sovietice.

4. 1938 – 1951, reintroducerea alfabetului chirilic și continuarea vectorului românofob inițiat în 1928, însă într-un mod mult mai dur și rigid – prin „epurare ideologică”, prin „deromânizarea limbii moldovenești”, prin arestări, concedieri și executări.

Prin prisma glotopoliticii promovate la acea vreme de autorități, L.A. Madan elaborează gramatica sa în 1929, la Tiraspol, intitulată fiind „Gramatica limbii moldovenești, scrisă cu alfabet chirilic” [2], iar în 1932, pentru a rămâne „pe val”, elaborează „Gramatica limbii moldovenești. Fonetica, morfologia și sintaxa” [3], cu alfabet latin, împreună cu alți aprigi susținători ai „limbii moldovenești” – S.D. Dumitrașco, G.C. Gordinschi ș.a.

Din start, trebuie să menționăm că gramaticile respective par a fi scrise în două „limbi moldovenești” diferite, fapt care ridică multe semne de întrebare, or, lingvistul a cercetat în ambele cazuri mereu aceeași limbă.

În „Gramatica limbii moldovenești, scrisă cu alfabet chirilic” din 1929, Madan menționează că până în acel moment nu fusese scrisă nicio gramatică a limbii moldovenești, doar cea a lui G. Buciușcanu, în 1925, însă și aceea „total inutilă și neadecvată, căci autorul s-a axat pe terminologia și gramatica românească”. Drept motiv și obstacol al acestui fapt, Madan evocă acceptarea automată, „mehanică” de către poporul moldovenesc a limbii române – „a linghii tradiționali moldovnești, lasatî nouî, ca moșteniri, (...); or frica ‘nnaintea greutățălor di disfășurarea și oformarea linghii «săraci» moldovnești”. (IV) Totodată, referindu-se la „limba moldovenească”, Madan încearcă să ne ofere un scurt istoric al apariției și evoluției acesteia: „Limba moldovenească, trăgându-sî în trecutu dipărtat din mesticătura linghii Dacilor (Ghețalor) cu limba norodnicî latinească, în curjirea multor vacuri s’o schimbat sub înrăurarea linghilor a multor noroadi (...), cu cari o avut atinjiri norodu moldovnesc, și s’o prifăcut într’o limbî, diosăghitî di celilanti linghi romani și di alti linghi a noroadilor mijieși, în cari limbî amu mulțamea cuvintilor îi din rădăcini latinești și slavinești”. Astfel, autorul hotărăște să predea „limba moldovenească” conform propriilor norme gramaticale, pe care le elaborase cu atâta dedicație.

În „Gramatica limbii moldovenești. Fonetica, morfologia și sintaxa” din 1932, L.A. Madan nu se lasă purtat de atâtea idei mărețe, de atâtea explicații superflue ca în prefața primei lucrări, limitându-se doar a menționa că manualul său reprezintă „un curs prescurtat al limbii moldovenești pe baza alfabetului latinizat, fiind alcătuită după însărcinarea Sectorului Metodic al Comisariatului Norodnic pe Luminare din RASSM pentru învățătorii școlilor moldovenești, pentru studenții din tehnicume și institute și pentru tot activul cultural (...)” (Madan, Leonid A., 1932, p. 3), precum și asupra enumerării autorilor implicați în elaborarea gramaticii.

În cele ce urmează vom insista asupra particularităților de ordin fonetic, morfologic și lexical, prin confruntarea materialului din cele două gramatici.

Particularitățile fonetice

„Gramatica limbii moldovenești” din 1929 enumeră 30 de litere ale alfabetului: **Аа, Бб, Вв, Гг, Дд, Ее, Жж, Зз, Ии, Йй, Кк, Лл, Мм, Нн, Оо, Пп, Рр, Сс, Тт, Уу, Фф, Хх, Цц, Чч, Шш, Ыы, Ээ, Юю, Яя, Ъ**. L. Madan explică „buchili” **я** și **ю**, afirmând că acestea sunt alcătuite respectiv din **и-а**, **й-а** sau **ь-а**, drept exemplu oferindu-ne cuvintele *cartea* – *картя* în loc de *карти-а*, *луня* – *лунь-а*, iar **ю** substituie grupul de litere **и-у**, **й-у** sau **ь-у**: *aiurea* – *аюря* în loc de *аи-уря* ș.a. Sunetele „limbii moldovenești”, la Madan, se împart în: 8 *glasnice* – **а, е, и, о, у, ы, э, ю, я**, *jiumătatiglasnica* – **й**, *niglasnicele* – **б, в, г, д, ж, з, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш**. Remarcăm că terminologia gramaticală utilizată de L. Madan este în mare parte similară celei utilizate de Ion Heliade-Rădulescu în „Gramatica românească” din 1828, de Ștefan Margela în „Gramatica rusească și rumâniască” din 1827, însă, mai târziu, prin Doncev și alți lingviști, se trece la alfabetul latin și la terminologia românească. Gramatica lui L. Madan „șterge” acest secol de evoluție și muncă asiduă a lingviștilor predecesori sie, care au reglementat norme și au încercat fixarea acestora, plasând așa-zisa limbă moldovenească, în plin secol al XX-lea, cu aproape două secole în urmă, „re-inventând” o nouă terminologie, un nou metalimbaj a cărui formare se axa pe terminologia rusească, astfel „poclonindu-se” autorităților țariste și ideilor lor „reformatoare” de moldovenizare. Eugenia Bojoga, analizând fonetica gramaticii lui L. Madan, precum și principiile fonetice elaborate de acesta, observă că lingvistul propune în calitate de normă literară „pronunțarea dialectală: închiderea vocalelor atone, trecerea vocalelor prepalatale la mediopalatale, inclusiv palatalizarea unor consoane (ca de exemplu, *ghine* în loc de *bine*, *chișior* în loc de *picior*)” [1] Astfel, vocala finală neaccentuată **ă** trece în **î**, iar **е** în **и** sau **î**, drept rezultat al pronunției dure a consoanei ce o precede: *sunare* > *sunari*, *toate* > *toati*, *răsunătoare* > *răsunătoari*, *se rostește* > *sî rostești*, *deosebită* > *deosăghită*, *de* > *di*, *aproape* > *aproapi*, *bunăoară* > *bunăoarî*, *nucă* > *nucî* (9), *vacă* > *vacî* (13) etc.; **е** neaccentuat final și medial se închide la **и** sau **î**: *dânsele* < *dânsăli* (19), *frunzele* > *frunzâli*; **е** la **ă**, în urma pronunției dure a consoanelor **ș, s, z, ț, j**:

zece > *zăci*, semnul > *sămnu* (7) (în cazul dat observăm și reducerea articolului hotărât **-I**), **a** accentuat, plasat după prepalatalele rostite dur **j**, **ș**, trece în seria lui **ă**: șase > *șăși* (7), jale > *jăli* (8); diftongul **ea** final accentuat se monoftonghează la **e**: avea > *ave*, a mea > *me*, aflat în poziție medială, diftongul **ea** își pierde elementul palatal și se monoftonghează în **a**: zeamă > *zamî*, rusească > *rusascî*; prefixele **dez-** și **des-** apar sub forma *diz-* și *dis-*: dezlăcăna > *dizrădăcina*, dezbrac > *dizbrac*, dezleg > *dizleg*, destăinuire > *distăinuiri*, desfac > *disfac*. L.A. Madan, urmărind redarea fidelă a limbii vorbite, „acreditează” palatalizarea labialelor **b**, **p**, **m**, **f**, **v**, în poziție inițială, medială sau finală – picior > *kicior*, bine > *ghini*, miez > *nez*, miere > *neri*, mire > *nire*, amiază > *aneazî* (9), vorbesc > *vorghesc* (p.7), potrivire > *potrijire*, limbii > *linghii*, plop > *ploki* (18), aripi > *arikî* (18), împodobesc > *împodoghesc* (18); consoanele **g** și **v**, înainte de vocală, trec în **j**: geană > *jeanî*, ger > *jer*, vin > *jin*, fugi > *fujî* (9), lovitura > *lojitura* (20), a învia > *a înjie* (123).

Interesant este faptul că, în 1932, în „Gramatica limbii moldovenești. Fonetica, morfologia și sintaxa”, L. Madan renunță foarte ușor la „creațiile” sale caraghioase din 1929, adoptând o nouă formă a „limbii moldovenești”, „înveșmântând-o” în noi straie, de parcă ar fi încercat cu disperare să se alinieze noilor tendințe. Astfel, alfabetul moldovenesc, „alcătuit pe temelia alfabetului latin” (și nu a *alfavitului*), cuprinde 26 de litere latine: **Aa, ă, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Îî, Jj, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Rr, Ss, Șș, Tt, Țț, Uu, Vv, Xx, Zz**, însă autorul menționează că „în cuvintele străine se mai întâlnesc și alte litere” – **â, Kk, Qq, Ww, Yy**. Astfel, luând în considerare mențiunile autorului, obținem cele 31 de litere ale alfabetului limbii române de astăzi. Referindu-se la tipurile de sunete, L. Madan enumeră: 7 *vocale* – **a, ă, e, i, î, o, u**; diftongii **ea, oa, ai** ș.a. – *deal, neam, școală, moară*; triftongii **eai, eau** – *ceai, mergeai, întreceau*; 19 *consonante* – **b, c, d, f, g, j, l, m, n, p, r, s, t, ț, v, x, z**. Tot în acest context, lingvistul utilizează termeni ca: sunete *africate, explozive, sonore, labiale, dentale, palatale, nazale* etc., adică dânsul utilizează terminologia limbii române de astăzi și nu doar o utilizează, ci, prin aceasta, pune semnul echivalenței între „limba moldovenească” și limba română, or, fonetica acestora este identică! L.A. Madan renunță la palatalizările susținute și promovate cu atâta zel în gramatica din 1929, la particularitățile fonetice care, de fapt, nu-și aveau locul în limba literară scrisă. Considerăm că, prin elaborarea gramaticii din 1932, L. Madan și-a anulat gramatica din 1929, pentru noi acesta fiind, de fapt, un act de auto-recunoaștere a stupidității și aberațiilor elaborate atât de meticolos anterior, o „abdicare” în fața limbii române, cu toate că încă nu se încumetă a renunța la glotonimul de „limbă moldovenească”. Din altă perspectivă, situația nu e deloc mai bună, dacă totuși L. Madan mai crede în gramatica creată de el în 1929, apariția gramaticii din 1932 nu este decât un act de identificare a sa cu un angajat politic al puterilor bolșevice, urmărind prin inventarea acestei noi limbi, ștergerea memoriei românești, a conștiinței naționale.

Particularitățile morfologice

Bineînțeles că și în cazul morfologiei limbii, L.A. Madan adoptă terminologia rusă, „adaptând-o”, după cum preferă el să-și caracterizeze creația. Astfel, cazurile limbii devin la Madan *căderi*, fiind 5 la număr, ca și în româna de astăzi, însă având niște denumiri cu totul diferite: *numitoare* pentru Nominativ – *cini?*, *ci?*; *născătoare* pentru Genitiv – *a cui?*; *dătătoare* pentru Dativ – *cui?*; *pricinuitoari* pentru Acuzativ – *pi cini?* *ci?*; *chemătoare* pentru Vocativ – *cini?* *ci?*. Iarăși remarcăm similitudinea cu terminologia gramaticală utilizată cu un secol în urmă de Ștefan Margela: numerele *sânguratic* și *multuratic*, *neamurile/aplecările*, *bărbătesc*, *fimeesc* și *mesticat* etc. În „Gramatica limbii moldovenești” din 1932, L.A. Madan diferențiază tot 5 cazuri, care însă sunt denumite precum în limba română de astăzi, cu o mică diferență fonetică în cazul genitivului: *Nominativ*, *Genetiv*, *Dativ*, *Acuzativ* și *Vocativ*. Numerele *sânguratic* și *multuratic* devin singular și plural, iar *neamurile/aplecările*, *bărbătesc* și *fimeesc* – genurile masculin și feminin.

În limba moldovenească a lui L. Madan din 1929, articolul nehotărât **un** apare sub forma *on*: un om > *on om* (28), un cal > *on cal* (29), un colț > *on colț* (32), însă în 1932 – *un popor*, *o armă*.

Articolul hotărât la genul masculin **-I** se reduce: omul nostru > *omu nostru* (29), calul meu > *calu meu* (29), numărul > *număru* (29). De fapt, lingvistul susține că articolul hotărât al *neamului bărbătesc* este **u**, pe când în gramatica cu alfabet latin, articolul hotărât al masculinului **-I** este prezent: *comisarul*. La plural, substantivele care au finala în **e** trec în **î**: izvoare > *izvoari*, ogoare > *ogoi*, covoare > *covoi*, pahare > *păhari* (46).

Pentru pluralul substantivelor *tractor*, *basma*, *iarmaroc*, *câmp*, *drob* au fost atestate pluralele: *tractori*, *băsmăli* (44), *iarmaroaci/iarmarocuri* (48), *cânkii/câmpuri* (48), norma literară de astăzi enumerând variantele *tractoare*, *basmale*, *iarmaroace*, *câmpuri*.

Părțile de vorbire, în gramatica din 1929, apar sub denumiri calchiate din rusă, pe când în gramatica din 1932 L.A. Madan „își amintește” deja denumirile cazurilor limbii române:

1929	1932
1. Numilistarnic	Substantivul
2. Numilialăturalnic	Adjectivul
3. Numărătoriu	Numeralul
4. Locdinumili	Pronumele
5. Graiu	Verbul
6. Sprigraiu	Adverbul
7. Sprinumili	Prepoziția
8. Legătoriu	Conjuncția
9. Strigātu	Interjecția

Este greu de crezut că același lingvist a scris gramatica din 1929 și gramatica din 1932, căci, analizându-le, observăm diferențe enorme la toate nivelurile limbii, dar mai ales la nivelul fonetic și lexical.

Particularitățile lexicale

„Limba moldovenească” fiind deja creată, cu noi particularități fonetice și unele morfologice, lingviștilor sânguincioși nu le rămânea altceva decât să inventeze un lexic nou, deosebit de cel al limbii române. În acest context, tiraspoleanul L. Madan a găsit „rețeta” perfectă, susținând: „Noi formăm cuvinte în primul rând de la rădăcini moldovenești. Luăm sufixele cele mai caracteristice pe care le folosim în limba moldovenească deosebit de limba română. Apoi luăm cuvinte rusești și ucrainești sau care s-au încetățenit la noi și pe care le folosim ca pe ale noastre. Acceptăm și cuvinte internaționale. Cuvintele care-s acceptate în toate limbile noi le introducem treptat, în dependență spre cine ne orientăm”.

Eugenia Bojoga [1] menționează că L. Madan, pledând pentru o „revoluție” în limbă, „elimină din uz neologismele și construcțiile „străine” plugarului moldovean, substituindu-le prin autohtonisme, prin cuvinte băștinașe. Bunăoară, *aponăscător* trebuia să substituie rom. hidrogen, *dreaptoscriere* – rom. ortografie, *alăturalnic* – rom. adjectiv, *sângurcârmui* – rom. autoadministrare, *amuvremnic* – rom. contemporan, *unofelnic* – rom. monoton, *zâlnictrebur* – rom. obicei etc. Această codificare lingvistică a fost însoțită, firește, de introducerea alfabetului rusesc”.

În acest context, dat fiind că deja am prezentat particularitățile fonetice și morfologice ale gramaticilor lui Madan, considerăm că ar fi firesc să confruntăm unitățile lexicale ale terminologiei gramaticale din 1929 cu cele din 1932. Dacă e să ne referim la denumirea părților de vorbire, vom remarca, bineînțeles, diferențe vădite, de parcă aceste două gramatici ar fi fost scrise de două persoane diverse. Astfel, dacă în 1929 L.A. Madan distinge 9 părți de vorbire și anume: 1. *Numilistarnic*; 2. *Numele alăturalnic*; 3. *Numărătoriu*; 4. *Locdinumili*; 5. *Graiu*; 6. *Sprigraiu*; 7. *Sprinumili*; 8. *Legătoriu*; 9. *Strigātu*, în 1932, aceleași părți de vorbire devin: 1. *Substantiv*; 2. *Adjectiv*; 3. *Numeral*; 4. *Pronume*; 5. *Verb*; 6. *Adverb*; 7. *Prepoziție*; 8. *Conjunție* și 9. *Interjecție*. Denumirea părților de vorbire ale gramaticii din 1929 este vădit calchiată din limba rusă: 1. *Имясуществительное*; 2. *Имя прилагательное*; 3. *Имя числительное*; 4. *Местоимение*; 5. *Глагол*; 6. *Наречие*; 7. *Предлог*; 8. *Союз*; 9. *Междометие*. L.A. Madan a făcut o traducere directă din rusă, formând noi termeni, însă „moldovenizându-i” prin desinențe „moldovenești”, prin derivarea cu sufixe sau prefixe de asemenea inventate de dânsul sau prin compunere.

Cât privește gradele de comparație ale adjectivului, acestea, în 1929, sunt „trepte de potrijire”, *treapta temeinicî* pentru gradul pozitiv, *treapta potrijitoare* pentru gradul comparativ, *treapta covârșitoare* pentru gradul superlativ, anume în cazul ultimului grad menționat, explicând formarea acestuia, lexicul lui Leonid A. Madan abundă în diverse „sprigrairi” caraghioase: *pistisamî*, *pistimăsurî*, *ninunat di*, *cu disăvîrșire di*, *ditot*, *cu totu*, *tari*, *amarnic*, *pre grozav* etc. (64).

De fapt, L.A. Madan, în partea a treia a gramaticii sale din 1929, include un mic dicționar rus-moldovenesc al „terminologiei elementare gramaticești”, din al cărui corpus vom extrage câteva unități mai semnificative: *unaltic* care substituia rom. reciproc, *unoneamnic* sau *unofelnic* – rom. de același gen, *unornic* – rom. singular, *fațnic* – rom. personal, *unoslognic* – rom. unisilabic, *urmatic* – rom. consecutiv sau succesiv, *făriformnic* – rom. amorf, *prisufălători* – rom. aspirate, *gâtnic*, *gâtlejnic* – rom. ocluzive, *sunarnici* – rom. sonore, *dinaintnici* – rom. precedente, *buznici* – rom. labiale, *jiumătatiglasnică* – rom. semivocală, *napoiucernici* – rom. velare etc.

Analizând unitățile lexicale din exemplele propuse de Madan, observăm că, de fapt, „invențiile” autorului vizează mai mult metalimbajul gramatical, dânsul voind poate astfel să se facă remarcant prin originalitatea și ingeniozitatea sa, însă cât privește vocabularul de bază, acesta nu conține atât de multe „plăsmuiri”, ci doar o adaptare fonetică, o imitare a rusei, o traducere stângace adaptată „moldovenismului”, o transcriere fidelă a limbii vorbite, precum și o „adopte” a arhaismelor și regionalismelor uitate: *ramcigramaticești* – rom. parametri ai gramaticii, *prințipiali* – rom. principii, *sfădnicie* – rom. divergență sau animozitate, *oformare* – rom. formare, *parte dinapoinică* – rom. parte posterioară.

Cele de mai sus fiind spuse, constatăm că gramaticile lui L.A. Madan sunt total diferite, atât din punct de vedere al gramaticii predate, cât și a modului de prezentare a concepțiilor sale, de parcă s-ar referi la două limbi moldovenești distincte, ceea ce ne face bineînțeles să conchidem că, între anii 1941 și 1951 se „moldoveniza” în masă, impunându-se o limbă artificială, „coaptă” de mințile iluminate ale ideologilor transnistreni, cu pretenții de mari cunoscători ai lingvisticii sovietice. Aceștia promovau agresiv noua limbă elaborată, prin manualele proaspăt tipărite, ca instrumente de predare și răspândire teritorială a moldovenizării. Gramaticile răzlețe precum cea a lui L.A. Madan ne servesc drept probă a falsității celorlalte gramatici ale așa-zisei „limbi moldovenești”, or, se pare că aceiași autori cunoșteau adevărata identitate a poporului nostru și limba pe care au moștenit-o cu adevărat, chiar dacă „o supranumeau” moldovenească.

Referințe bibliografice

1. BOJOGA, Eugenia. *Ziua limbii și educația lingvistică* (3). <http://www.jc.md/ziua-limbii-si-educatia-lingvistica-3/> (vizitat 28.05.2018).
2. MADAN, Leonid A. *Gramatica limbii moldovenești, scrisă cu alfabet chirilic*. Tiraspol: Editura de Stat a Moldovei, 1928. <http://www.moldavica.bnrm.md/biblielmo?e=q-01000-00---off-0carti--00-1----0-10-0---0---0direct-10-DT--4-----0-11--11-ro-50---20-about-gramatica--00-3-1-00-0-0-11-1-0utfZz-8-00&a=d&c=carti&srp=0&srn=0&cl=search&d=JD4706> (vizitat 17.04.2018).
3. MADAN, Leonid A. *Gramatica limbii moldovenești. Fonetica, morfologia și sintaxa*. Tiraspol: Editura de Stat a Moldovei, 1932, 94 p. <http://www.moldavica.bnrm.md/biblielmo?e=q-01000-00---off-0carti--00-1----0-10-0---0---0direct-10-DC--4-----0-11--11-ro-50---20-about-Gramatica--00-3-1-00-0-0-11-1-0utfZz-8-00&a=d&c=carti&srp=0&srn=0&cl=search&d=JD4707> (vizitat 05.05.2018).